

УДК 7.012

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/52-1-11>

Анастасія ВАРИВОНЧИК,

orcid.org/0000-0002-4455-1109

*доктор мистецтвознавства, доцент,
професор кафедри дизайну і технологій*

*Київського національного університету культури і мистецтв
(Київ, Україна) ed tiro.academy@gmail.com*

Андрій КУЛИК,

orcid.org/0000-0002-9722-5585

старший викладач кафедри дизайну і технологій кафедри дизайну і технологій

*Київського національного університету культури і мистецтв
(Київ, Україна) ed tiro.academy@gmail.com*

СУЧАСНІ ІННОВАЦІЙНІ ТЕНДЕНЦІЇ У РОЗВИТКУ ДИЗАЙНУ СЕРЕДОВИЩА

У статті проаналізовано сучасні інноваційні тенденції розвитку дизайну середовища. Сучасні умови боротьби із розривом у технічній цивілізації та духовній культурі дизайн виконує функцію формування креативного середовища, а дизайнерське проектування стало методом пошуку гармонії між особистим простором проживання людини та представляється способом гармонізації життя людини в урбаністичному світі сучасності. Інноваційні методи моделювання та проектування, використання нетрадиційних матеріалів, тощо надають необмежені стилістичні можливості для широкої діяльності. Тож, головна мета статті – аналіз сучасних інноваційних тенденцій у розвитку дизайну середовища. Зазначимо, водночас, що поширення інновацій та їхня практична реалізація людей прищвиджується із кожним днем. Однією із найважливіших причин такого стану речей виступають ринкові потреби – формування попиту повсякчас змушує до пошуку, заміни й удосконалення нових пропозицій. Зокрема, як вдалося встановити, в останнє десятиліття в дослідження дизайну з'явилися методи нейровізуалізації, завдяки чому проблема «нейропізнання дизайну» стала особливо актуальною. Продовжується розвиток інтерактивних середовищ, які стали важливою ланкою у сучасній взаємодії людини та середовища і використовуються на підставі трикутника «середовище – людина – дизайн». Важливо відзначити також появу «екологічного дизайну». Зокрема, в умовах сучасної екологічної архітектури, як окремого напрямку проектування, відбувається наголос на використанні місцевих екологічних матеріалів, прийняття оригінальних дизайнерських рішень, слідування утвердженям екотрендам. Також дизайнерським методом роботи із середовищами є світло дизайн, із допомогою якого можна використовувати різноманітні світлові рішення для того, аби надати простору потрібних форм, зробити його комфортним з візуальної точки зору. Два останніх дизайнерських методи є надзвичайно молодими, але вже заслужили собі увагу в українському фаховому середовищі. Відзначимо, що наступні дослідження цих «молодих» напрямків є перспективними у дизайнерській науці.

Ключові слова: дизайн, інновації, екологічний дизайн, інтерактивність середовища.

Anastasiia VARYVONCHYK,

orcid.org/0000-0002-4455-1109

Associate Professor,

Professor of the Department at Design and Technology

Kyiv National University of Culture and Arts

(Kyiv, Ukraine) ed tiro.academy@gmail.com

Andriy KULIK,

orcid.org/0000-0002-9722-5585

Senior Lecturer at the Design and Technology Department

Kyiv National University of Culture and Arts

(Kyiv, Ukraine) ed tiro.academy@gmail.com

CURRENT INNOVATIVE TRENDS IN THE DEVELOPMENT OF ENVIRONMENTAL DESIGN

The article analyzes modern innovative trends in environmental design. Modern conditions to combat the gap in technical civilization and spiritual culture, design serves to form a creative environment, and design has become a method

of finding harmony between personal space and is a way to harmonize human life in the urban world today. Innovative methods of modeling and design, the use of non-traditional materials, etc. provide unlimited stylistic opportunities for a wide range of activities. Therefore, the main purpose of the article is to analyze modern innovative trends in the development of environmental design. It should be noted, at the same time, that the spread of innovations and their practical implementation of people is accelerating every day. One of the most important reasons for this state of affairs is market needs – the formation of demand is always forcing to find, replace and improve new proposals. In particular, it has been established that neuroimaging techniques have emerged in the last decade in design research, making the problem of “neuro-cognition of design” particularly relevant. The development of interactive environments continues, which have become an important link in the modern interaction of man and the environment and are used on the basis of the triangle “environment – man – design”. It is also important to note the emergence of “environmental design”. In particular, in the conditions of modern ecological architecture, as a separate direction of design, there is an emphasis on the use of local ecological materials, making original design decisions, following the approved eco-trends. Also a design method of working with environments is light design, with which you can use a variety of lighting solutions to give the space the desired shape, make it comfortable from a visual point of view. The last two design methods are extremely young, but have already earned attention in the Ukrainian professional environment. Note that the following studies of these “young” areas are promising in design science.

Key words: design, innovations, ecological design, interactivity of the environment.

Постановка проблеми. Дизайн (як частина культурного феномену сучасності) ефективно поєднує естетичну виразність мистецтва та масову культуру матеріального світу. Для здобуття балансу естетичного та фізичного розвитку предметів чи більших об'єктів до роботи залучають художника-дизайнера. Саме люди цієї професії утворюють форми, що дають змогу по-іншому подивитися як на саму річ, так і на простір довкола неї, оцінити її вигляд та призначення, охарактеризувати довколишнє середовище тощо. Сучасні умови боротьби із розривом у технічній цивілізації та духовній культурі дизайн виконує функцію формування креативного середовища, а дизайнерське проектування стало методом пошуку гармонії між особистим простором проживання людини та представляється способом гармонізації життя людини в урбаністичному світі сучасності. Динаміка розвитку дизайнерської думки, заснована на сучасних естетичних концепціях, формує новітні інноваційні методики роботи із середовищами, формуючи певну об'єднану роль у поєднанні традиції та сучасності. Певною основою цього процесу стало насичення дизайнерськими рішеннями усіх сфер життя та діяльності людини, у тому числі й дизайнерська активність у культурному становленні. Відповідно, актуальними проблемами дизайну є поєднання традиційних та інноваційних напрямів, пошук свіжих рішень при роботі із оформленням середовища, кінцевою метою чого є формування злагодженої системи, спрямованої на досягнення фізичного, психологічного і духовного комфорту людини.

Аналіз досліджень. Галузь дизайну у своїй структурі відображає новочасні інновації, часом визначає їх стратегію, спрямовану на перспективний розвиток нових технологій, методів, прийомів, стилів, концептуальних напрямків у дизайн

середовищі. Відтак, більшість дизайнерів приділяють велике значення використанню інноваційних технологій у своїх проектах. Постійний розвиток інноваційних технологій спонукає дизайнерів створювати інноваційні форми, застосовувати нові методи при моделюванні та проектуванні, своєчасно створювати нову продукцію, яка має найбільший попит. Інноваційні методи моделювання та проектування, використання нетрадиційних матеріалів, тощо надають необмежені стилістичні можливості для широкої діяльності.

Зауважимо, що ще у 2009 р. з'явився документ Комітету Комісії Європейського Союзу «Design as driver of user-centered innovation» (Дизайн як двигун інноваційної діяльності людини). Основна мета цього документу полягала у тому, аби на базі дослідження фактичних та потенційних можливостей дизайну, як інструменту проектування, направлено на людину, обґрунтувати необхідність перетворення дизайн-діяльності у невід'ємну частину європейської політики інноваційного розвитку. Водночас, у 2011 р. у Європейському Союзі було прийнято проект під назвою «Європейська ініціатива дизайну інновацій». Із ціллю того аби окреслити повністю потенціал дизайну для інновацій та розробити подальші механізми його реалізації був створений «Керівний комітет з європейського дизайну». З 2012 р. активно проходять саміти щодо дизайн інновацій. Зокрема, у вересні 2021 р. у місті Гельсінкі відбувся такий захід на тему «Європейський дизайн інновацій» (Нау et al., 2020: 58). Керівний комітет представив доповідь щодо подальшого розвитку дизайн галузі та основні подальші рекомендації щодо впровадження інноваційних технологій дизайну у різних країнах Європи.

Для української науки проблема характеристики інновацій у дизайні – актуальна, передусім

з огляду на те, що спеціальних наукових розвідок щодо цієї теми не так багато. Крім цього, деякі із них мають лише узагальнений характер. І. Ріжнова та А. Шмаріна охарактеризували вплив інформаційних технологій на розвиток дизайну (Rizhova & Shmarina, 2019). Дослідниці вважають, що інноваційні технології становлять основу інтелектуальних і творчих ресурсів, спрямованих на досягнення економічних та проектних успіхів, які впливатимуть насочиокультурний прогрес суспільства (Rizhova, Shmarina, 2019: 90–91). С. Сьомка описав деякі інновації у дизайн середовищі. При цьому ж дослідник основу увагу звернув на характеристики можливостей використання біотектонічного моделювання у галузях дизайні та архітектури (Сьомка, 2017). В. Бистрякова та інші дослідили інновації у сучасному мистецтві. Окрім цього, у їхній роботі помітна увага приділяється основним трактуванням поняття «інновації» (Бистрякова та ін., 2017). Дослідники зауважують, що багато пояснень цього терміну мають економічний характер, водночас, дуже мало трактувань стосується мистецтвознавчих аспектів (Бистрякова та ін., 2017: 190). Крім цього, основну методологічну базу дослідження складають роботи іноземних авторів. Водночас, особливості використання інноваційних технологій у сфері дизайну також проаналізували Б. Камбурн та інші (Camburn et al., 2017). Ці фахівці окреслили основні можливості їх використання та шляхи упровадження інновацій у системі дизайну.

Виявлення значення та ролі дизайну в структурі інноваційних процесів належить до найважливіших проблем, пов'язаних з безпосереднім розвитком теорії дизайну. Вважаємо, що інноваційний процес у дизайні – це творче мислення, спрямоване на формування новацій для підвищення якості життя суспільного та культурного середовища. Під інноваціями, як виникають у дизайні розуміється не тільки радикальні інновації, що реалізуються спеціальними технологіями або поступовими інноваціями, яких вимагає ринок (споживач). Також ідеться і про інновації, які самі впливають на розвиток нових ринків, просувають нові технології, та добавляють нові віяння у соціокультурні системи. Інноваційна діяльність крізь призму дизайну є вмінням усвідомлювати майбутнє та можливістю реалізувати його у вигляді різноманітних проєктів, ідей, концептів.

Мета статті. Отож, мета статті – проаналізувати сучасній інноваційні тенденції у розвитку дизайну середовища.

Виклад основного матеріалу. Термін інновації є міждисциплінарним, тому у сучасній науці є

безліч його трактування. З цієї причини єдиного, загальноприйнятого пояснення цього поняття не існує (Rizhova, Shmarina, 2019: 91). Англійське слово «innovation» перекладається як «нововведення», «новаторство». Найчастіше під нововведенням розуміється факт новизни, присутній у якомусь предметі, явищі чи події. Зауважимо, що вперше в науковій думці поняття «інновація» було застосоване австрійським ученим економістом Й. Шумпетером, який у таких роботах як «Теорія економічного розвитку», «Цикли ділової активності» визначив це явище у такий спосіб: «процеси науково-технічних трансформацій із ціллю формування та застосування нових видів товарів, виробничих та транспортних засобів, форм організації промисловості та нових ринків» (Бистрякова та ін., 2017: 191). Багато фахівців трактували інновацію передусім крізь призму економічного розвитку та покращення становища виробничих сил. Очевидно, що ці трактування виходять за межі нашого дослідження.

Зазначимо, водночас, що поширення інновацій та їхня практична реалізація людей пришвидшується із кожним днем. Однією із найважливіших причин такого стану речей виступають ринкові потреби – формування попиту повсякчас змушує до пошуку, заміни й удосконалення нових пропозицій. По-друге, мотиваційним елементом для впровадження інновацій в дизайні виступають перетворення у зовнішньому середовищі, що призводять до утворення нових запитів або до появи свіжих засобів для задоволення вже існуючих. Також важливим фактором виступає демографічна ситуація в окремих країнах та у світі загалом (Бондар, 2022: 52). Статистичні коливання кількості населення спонукає до наступного генерування інноваційних ідей на їх основах.

Зауважимо, що відповідно до законодавства України існує юридично закріплене пояснення цього поняття. Наприклад, у Законі України «Про інноваційну діяльність» від 4 липня 2002 р. інновації розглядаються як «новостворені (застосовані) чи удосконалені конкурентоспроможні технології, продукція або послуги... що значно покращують якість виробництва...». Однак, у цьому визначенні не згадується потенціал інновацій у культурній сфері. З цієї причини, усвідомлення значення інновацій у культурі започаткував дослідник П. Друкер, що розробляв основні принципи інноваційної культури, яка, на його думку, становила комплексне упровадження та всебічне засвоєння інновацій у різних галузях життєдіяльності на базі збереження у інноваційній структурі динамічної єдності нового та старого» (Бистрякова та ін., 2017: 192).

Водночас, крізь призму культурного контексту визначення інновацій дав вчений Д. Гвішиані. На його думку, під поняттям інновація слід розуміти комплексний процес формування, поширення нового практичного засобу (новації) для нової (очевидно, покращеної) суспільної потреби (Бистрякова та ін., 2017: 192). В той же час, він пояснює, що інновації виступають особливим процесом еднання змін у соціальному середовищі, де формується його життєвий цикл.

Сучасні інноваційні бачення розвитку дизайнерського середовища передбачають звернення до різних аспектів людської діяльності (Camburn et al., 2017). Наприклад, Дж. Касціні та інші дослідники підсумовують, що нові методи дизайну слід імпортувати із інших галузей. З цієї причини важливим є зв'язок із психологічною теорією. Відтак, в останнє десятиліття в дослідження дизайну з'явилися методи нейровізуалізації, завдяки чому проблема «нейропізнання дизайну» стала особливо актуальною. Зауважимо, що безпосередньо методи нейровізуалізації дозволяють об'єднувати нейрофізіологічні та нейропсихологічні основи креативності дизайну (Plantec et al., 2019: 160). З іншого боку Л. Гай вважає, що нейрокогнітивні дослідження відкрили можливості для нового покоління методів та інструментів із метою розвитку креативного дизайну, побудованого на новітніх нейротехнологіях (Hay et al., 2020: 55–56).

Важливою ланкою у сучасній взаємодії людини та середовища стали інтерактивні технології, використання яких формують нові ступені взаємодії у трикутнику «середовища – людина – дизайн». «Інтерактивне середовище» має на меті «спростити» життя людей, підвищити його комфортність, зробити його привабливим (останнє не повинно залежати від особистих уподобань кожної групи населення і має максимально задовольняти їхні потреби). Наприклад, сучасний стан багатьох населених пунктів наштовхується на чималу кількість проблем, пов'язаних із громадським простором (Боднар, 2022: 60). Зокрема, міські площі та парки, які не так давно виступали центрами міського життя (тут організовувався відпочинок, святкування тощо), поступово втрачають свій рекреаційний потенціал. Відповідно, існує потреба відродити інтерес до цих місць, зробити їх цікавими для потенційних користувачів.

Варто наголосити на тому, що комунікативний та технічно-адаптивний простори мають три способи взаємодії: безконтактний, предметний і безпосередній. Безконтактний виражається більш статично, а принцип його функціонування полягає у тому, аби візуалізувати без встановлення

фізичного контакту (фактично, усе зводиться до того, щоби дати можливість людині виступити у ролі глядача). Предметний спосіб взаємодії – це організація спільно діяльності довкола певного об'єкта, що досягається завдяки використанню конкретної предметно-сюжетної лінії (ідеться, наприклад, про функціонування виставкових павільйонів, вуличних бібліотек тощо) (Боднар, 2022: 61). Безпосередній ступінь взаємодія передбачає залучення осіб до організованих зборів, дискусій фестивалів тощо. При організації подібних заходів відвідувачі одночасно постають як глядачі, так і актори. Тож, важливим завданням сучасного дизайнера середовища (інтер'єра та екстер'єра) постає уміння гармонізувати усі три ступені та отримати на виході універсальний простір, який можна трансформувати відповідно до негайних потреб.

Інтерактивність – обов'язкова умова сучасного комфортного простору. Вона виступає певним поєднанням цифрового та соціального факторів під час довільного обміну інформацією й стає головним чинником взаємодії на рівнях «суб'єкт – об'єкт», «суб'єкт – суб'єкт» та «об'єкт – об'єкт». Завдяки цьому інтерактивність впливає на міський і містобудівний простори (Amatullo et al., 2021: 152). Розташовуючи потрібні інтерактивні зони у будівлях або між ними у можна досягти позитивного дизайнерського втручання до цілісності архітектурної композиції, розширити або звузити межі сприйняття простору.

Важливо відзначити також слідування світогляду «екологічного дизайну», який ще не завершив свого остаточного формування у світі, але вже популярний у дизайнерських колах України. Зокрема, в умовах сучасної екологічної архітектури, як окремого напрямку проектування, відбувається наголос на використанні місцевих екологічних матеріалів, прийняття оригінальних дизайнерських рішень, слідування утвердженим трендам. Водночас, акцентованою залишається взаємодія об'єктів із середовищем, здатність об'єкта позитивно впливати на формування середовища всередині об'єкта, усунення недоліків із його. Зокрема, популярними поступово стають «зелені» будівлі, форми енергоефективної архітектури, еко-міста чи автономна архітектура, призначена для особливих природних середовищ (Боднар, 2022: 63). Відгомоном зацікавлення «екологічним дизайном» є використання біоморфізму, тобто уподібнення дизайнерських конструкцій до природних об'єктів, застосування динамічних структур тощо.

Доволі «юним» дизайнерським методом роботи із середовищами є світлодизайн. Із його

допомогою можна використовувати різноманітні світлові рішення для того, аби надати простору потрібних форм, зробити його комфортним з візуальної точки зору. Світлодизайн за своєю суттю пов'язаний із вирішенням світлотехнічних рішень, зокрема ідеться про оптимальну освітленість, правильне відображення кольорів, гармонійний розподіл яскравості світла, утворення тіней тощо (Borgianni et al., 2020: 153). Головними його інструментами виступають простір, колір, форму, фактуру предметів.

Висновки. Таким чином, на сучасному етапі розвитку суспільства дизайн відіграє важливу роль, як елемент певної естетики у середовищі буденних речей. Відзначимо, що сучасні інноваційні напрями розвитку дизайнерського мистецтва пропонують широку палітру рішень для роботи із середовищами, просторами, об'єктами міської архітектури, приміщеннями тощо. Зокрема, як вдалося встановити, в останнє десятиліття в дослідження дизайну з'явилися методи нейровізуалізації, завдяки чому проблема «нейро-

пізнання дизайну» стала особливо актуальною. Продовжується розвиток інтерактивних середовищ, які стали важливою ланкою у сучасній взаємодії людини та середовища і використовуються на підставі трикутника «середовище – людина – дизайн». Важливо відзначити також появу «екологічного дизайну». Зокрема, в умовах сучасної екологічної архітектури, як окремого напрямку проектування, відбувається наголос на використанні місцевих екологічних матеріалів, прийняття оригінальних дизайнерських рішень, слідування утвердженням екотрендів. Також дизайнерським методом роботи із середовищами є світло дизайн, із допомогою якого можна використовувати різноманітні світлові рішення для того, аби надати простору потрібних форм, зробити його комфортним з візуальної точки зору. Два останніх дизайнерських методи є надзвичайно молодими, але вже заслужили собі увагу в українському фаховому середовищі. Відзначимо, що наступні дослідження цих «молодих» напрямків є перспективними у дизайнерській науці.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бистрякова В., Осадча А., Пільгук О. Інновації та технології в сучасному мистецтві. *Вісник Львівської національної академії мистецтв*. 2017. Вип. 32. С. 189-199.
2. Бондар І. Інноваційні тренди дизайну у формуванні міського середовища. *Деміург: ідеї, технології, перспективи дизайну*. 2022. Вип. 5 (1). С. 49–66. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.5.1.2022.257481>
3. Сьомка С. Біоніка в дизайн-середовищі. Київ: Видавництво Ліра-К, 2017. 248 с.
4. Amatullo M., Boyer B., May J., Shea A. Design for social innovation: Case studies from around the world. London: Routledge, 2021. 418 p.
5. Borgianni Y., Maccioni L., Fiorineschi L., Rotini F. Forms of stimuli and their effects on idea generation in terms of creativity metrics and non-obviousness. *International Journal of Design Creativity and Innovation*. 2020. Vol. 8(3). P. 147–164. <https://doi.org/10.1080/21650349.2020.1766379>
6. Camburn B., Auernhammer J., Mignone P., Arlitt R., Perez K., Huang Z., Basnet S., Blessing L., Wood K. Design Innovation: A Study of Integrated Practice. *Proceedings of the ASME 2017 International Design Engineering Technical Conferences and Computers and Information in Engineering Conference*. 2017. Volume 7: 29th International Conference on Design Theory and Methodology. Cleveland, Ohio, USA. August 6–9, 2017. <https://doi.org/10.1115/DETC2017-68382>
7. Hay L., Cash P., McKilligan S. The future of design cognition analysis. *Design Science*. 2020. Vol. 6. P. 55–68. doi:<https://doi.org/10.1017/dsj.2020.20>.
8. Plantec Q., Le Masson P., Weil B. Inventions and scientific discoveries: Impact of designers' collaborations on creativity. An analysis towards fixation effects. *Proceedings of the Design Society: International Conference on Engineering Design 5-8 August 2019*. 2019. Vol. 1(1). P. 159–168. doi:<https://doi.org/10.1017/dsi.2019.19>.
9. Rizhova I., Shmarina A. The impact of innovative technologies on a design of the spatial-object environment as a factor of gradual development. *Гуманітарний вісник Запорізької державної інженерної академії*. 2019. № 76. С. 90–102.

REFERENCES

1. Bystryakova V., Osadcha A., Pilhuk O. Innovatsiyi ta tekhnolohiyi v suchasnomu mystetstvi [Innovations and technologies in contemporary art]. *Visnyk L'vivs'koyi natsional'noyi akademiyi mystetstv [Bulletin of the Lviv National Academy of Arts]*. 2017. Vol. 32. P. 189–199. [in Ukrainian]
2. Bondar I. Innovatsiyini trendy dyzaynu u formuvanni mis'koho seredovyshcha [Innovative design trends in the formation of the urban environment]. *Demiurh: ideyi, tekhnolohiyi, perspektivy dyzaynu [Demiurge: ideas, technologies, design perspectives]*. 2022. Vol. 5 (1). P. 49–66. <https://doi.org/10.31866/2617-7951.5.1.2022.257481> [in Ukrainian]
3. Syomka S. Bionika v dyzayn-seredovyshchi [Bionics in Environmental Design]. Kyiv: Publishing House Lira-K, 2017. 248. [in Ukrainian]
4. Amatullo M., Boyer B., May J., Shea A. Design for social innovation: Case studies from around the world. London: Routledge, 2021. 418 p.
5. Borgianni Y., Maccioni L., Fiorineschi L., Rotini F. Forms of stimuli and their effects on idea generation in terms

of creativity metrics and non-obviousness. *International Journal of Design Creativity and Innovation*. 2020. Vol. 8(3). P. 147–164. <https://doi.org/10.1080/21650349.2020.1766379>

6. Camburn B., Auernhammer J., Mignone P., Arlitt R., Perez K., Huang Z., Basnet S., Blessing L., Wood K. Design Innovation: A Study of Integrated Practice. *Proceedings of the ASME 2017 International Design Engineering Technical Conferences and Computers and Information in Engineering Conference*. 2017. Volume 7: 29th International Conference on Design Theory and Methodology. Cleveland, Ohio, USA. August 6–9, 2017. <https://doi.org/10.1115/DETC2017-68382>

7. Hay L., Cash P., McKilligan S. The future of design cognition analysis. *Design Science*. 2020. Vol. 6. P. 55–68. doi:<https://doi.org/10.1017/dsj.2020.20>.

8. Plantec Q., Le Masson P., Weil B. Inventions and scientific discoveries: Impact of designers' collaborations on creativity. An analysis towards fixation effects. *Proceedings of the Design Society: International Conference on Engineering Design 5-8 August 2019*. 2019. Vol. 1(1). P. 159–168. doi:<https://doi.org/10.1017/dsi.2019.19>.

9. Rizhova I., Shmarina A. The impact of innovative technologies on a design of the spatial–object environment as a factor of gradual development. *Humanitarnyy visnyk Zaporiz'koyi derzhavnoyi inzhenernoyi akademiyi* [*Humanitarian Bulletin of Zaporizhia State Engineering Academy*]. 2019. № 76. P. 90–102.